

som v naročju. Ko pa je dalje gledal, je spoznal, da je to Katica. K njemu gre v mlin. Na levi nese otroka, zasukanega v veliko raztrgano ruto, v desnici pa v bel robec zavezan lonec.

„Da ga boš videl, kričača najinega!“ govori z radostjo in s tistim komaj vidnim nasmehom na ustnih. Nato pa nenadoma ni bilo ne Katicice ne otroka, samo osteklenele, tope oči so strmele vanj. Ničesar niso imele povedati in ničesar vprašati in bilo je vendar tako mnogo v njih.

— Kako je vse to prav za prav čudno in enostavno, si je dejal Naci. — Mlini, Mura, šumenje valov, to prostrano polje za gozdom. In najbolj čuden je človek. Zgodilo se je. Storil sem greh in ga nisem hotel priznati. V tem je končno vsa krivda. Otrok je bil moj. To je tako naravno, da bolj biti ne more. Jaz pa sem hotel ubežati in sem šel od nje. Sklepala je, da sem jo zavrgel. Sama ne bi mogla živeti z otrokom — hotela mu je dobro in ker se je bala, da bi bila njegova usoda kakor moja, zato je nujno, da je skočila v vodo. Kar je torej podlega pri vsem tem, to sem jaz sam. — Zato jutri ne bo novega dne zame, vse pojde isto pot naprej. Nič se ne bo spremenilo. Samo Katicice ni in otroka. Ostalo je to hladno nebo — ropotanje koles — šumenje valov — pesem Vanekova. — Vse je tako razumljivo in vendar je v vsem nekaj čudnega.

Nato je še rahlo slišal pesem bebastega:

„Marija je po polji šla,
na rokaj nesla Jezuša —“

— Tudi ta pesem nima konca —

Vse je kakor to valovje — teče in ne odteče nikoli; kakor šumenje je, kot ropotanje koles: samo včasih udari vmes zvonec, da za trenotek preseka to enoličnost, potem gre vse naprej.

Kako je to prav za prav čudovito!

SKOZI GAJ

STANO KOSOVEL

I

Poslednje barve . . . Jésen dozoreva
v obrisih zime. Truden gaj molči
kot starec v poznih urah mračnih dni,
ko vsak spomin kot ognjevita deva

mu v mrzlih rokah slutenj podrhteva
in se nastopnih ur boji . . . bojí,

ker vidi smrt, ki stárosti sledi
in hladnokrvno jo v svoj prt odeva.

Tihotni gaj! Kaj meni vsi plameni
in padli zástori božanskih dev
ob takšnem dihanju jesenske smrti!

V kipečem snegu bdijo moji vrti,
pa že med cvetjem se razpreda spev
spoznanja o mladosti zamujeni . . .

II

Na veke star! . . . Davnine se delijo
v razdobja teme, mraka in lučí —
le zame ciljev ni in ne poti,
ki v boljše čase iz trpljenj držijo.

Ob cesti počivalniki stojijo,
in če ozrem se, dalja zasiví —
tako potujem s trudnimi močmi,
dokler do konca mi ne oslabijo . . .

Molčé bogovi, v polnem krogu zbrani,
a jaz jih molim, smrten in trohneč,
in o svobodi govorim izdani,

ki so jo venčali okovi ječ,
in o svetosti, pèklu darovani — —
Zaman! Molčijo usta zlatih sreč . . .

III

Dovolj besed ugibanj in molčanja —
pogledom prošenj mrtvo je nebo.
Vse moje želje so le bežna sanja,
ki jo utrujenosti v večnost pnò

zgolj iz nestalnosti omahovanja
med svetlim nebom, zmráčeno zemljó,
ob uri zidanja in razdejanja,
ko elementi se v pratok steko . . .

Bleščeča prošlost bila je prevara,
bilà opojnost raznoterih vin
iz preročišča malih dni temine.

Zdaj za prerokbe duša več ne mara:
drevo pognalo je iz korenin,
da s svojo krošnjo zašumi v višine.

DELO IVANA CANKARJA

J O S I P V I D M A R

I

POPOTOVANJE NIKOLAJA NIKIČA — OB ZORI — ČRTICE
1900./1901. — KNJIGA ZA LAHKOMISELNE LJUDI — TUJCI

I

Kakor je povsem naravno, vsebujejo Cankarjevi pisateljski početki le malo izkustvenih elementov in so zaradi tega dovolj neosebno preludiranje, čeprav so kajpada v nekem smislu le črpani iz njegovega življenja. Vendar se zdi v njih njegovo pravo bistvo še neprebujeno. Snovi prvih njegovih večjih del, „Romantičnih duš“, „Jakoba Rude“ in satire „Za narodov blagor“, morajo vsakogar preveriti, da so po večini gradiya tvorbe fantazije ali vsaj samo opazovanja, ne doživljanja. Prav tako podoba pa kažeta glede tega tudi njegova začetna proza in lirika, kakor je tudi ta trditev na prvi pogled paradokсна. Toda njegova mlada lirika je po večini še zelo splošno in neosebno pesništvo, ki se znajde na trdnih in konkretnejših tleh šele v ciklu, posvečenem Anici. Kajti prav usoda te ljubezni je poleg materine smrti prvo dejstvo v njegovem zavednem in neotročkem izkustvu, ki je usodno učinkovalo ne le na njegovo življenje, marveč tudi na razvoj njegove miselnosti, na njegovo spoznanje samega sebe, in s tem na vso podobo njegovega dela.

Do tega dejstva sega njegovo iskanje samega sebe, segajo njegovi začetki. Tu se pričinja izpoved ali delo v pravem pomenu besede. Vendar črpa sprva iz doživljanja samo lirika. Razbor zahteva že hladno misel. Zato se pripovedništvo dokoplje do psiholoških osnov tega pomembnega dogodka nekoliko kasneje. Tako pridemo iz leta 1898. v leto 1900., 1901. in celo 1902.

Ljubezenska skušnja, ki jo je Cankar doživel na pragu življenja in dela, je svojevrstna in za njegovo naravo nenavadno značilna. Njegovo